

esteses: biscaí *kardantxo*, *kardintxa*, etc.: la terminació d'aquestes recorda el nom de planta cast. *cardencha*, i el nom d'ocell *tordencha* que PAlc. dona com a «ave conocida» i que tradueix a l'ar. granadí per *tordilla* (41523).

La denominació llatina, com és sabut, era *CARDUELIS*, que ja trobem en Plini. L'explicació donada més amunt a *cagarnera*/*cardolina* fa suposar que almeny en part de la Romània es vagi mantenir la *u* de *CARDUELIS*. D'altra banda també és veritat que una forma vulgar *CARDELIS* es troba ja en Petroni: «Ego illi iam tres *cardeles* occidi, et dixi quia mustella comedit», ed. Ernout (XLVI, 4), traduït «je lui déjà tué trois chardonnerets et je lui ai dit que la belette les avait mangés»).

Veiem així, doncs, que el llatí tenia ja una denominació derivada de *CARDUUS* 'card'; derivació repetida en moltes llengües a causa del fet que la cadenera, quan no està engabiada, és molt gormanda de les llavors que troba en el card; d'on també l'al. *distel-fink*, pròpiament 'pinsà de card'. Així és com el nostre mot ve a coincidir amb derivats botànics, i altres, d'aquest nom de planta. Gulsoy (*RevValFil.* vi, 14) parla de *cardelina* com a variant de *juríola*. En els Pirineus centrals tenim *cardines* que a Estaan em descriuen com a «herba punxent que creix plana per terra» (1934) i crec que és el mateix que la mena de card «*Scolymus hispanicus*» que s'anomena *caderlina* a Eivissa (PzCabrero «cardillo») i a Mallorca (*BDLC* iv, 346): cosa que ens interessa especialment perquè hi veiem per una part la mateixa posició de la *r* que en el nostre *cadenera*; i, d'altra banda, una forma ben semblant a la que té en *cardelina*, nom de la cadenera a la Vall d'Aran i a l'Aragó.

Convindrà que reparem bé, així mateix, en una forma del nom del moixó en llengua d'oc, antiga i tan veïna de la nostra llengua que quasi podríem anomenar catalana: *cardairino* avui en un bon tros de l'Aude (punts 776, 787), *cardairina* ja en el S. xiv a Agde: com que la formació **CARDUINA* que suposa *AlcM* per al gironí-ross. *cardina* no és gens plausible (un derivat així, mer diminutiu del nom del *CARDUUS*, fins i tot concedint que un tal derivat en femení fos acceptable, serviria només com a nom de planta, no per a l'ocell) ens fa creure que *cardina*, puix que prolonga l'àrea ocitana de *cardairina* a l'Aude i Agde sense solució de continuïtat, serà una mera haplogogia de **carderina* = *cardairina*, tal com el pallarès *cardina*, herba punxent, correspon al balear *caderlina* (< *carderina*).

Que *cadenera* sortí d'un més antic **cadenera* ho diuen *AlcM* i el *FEW* (i jo ho vaig repetir breument i sense explicacions en el *DCEC*, 680b52). Però reparem en la inversemblança d'aquest supòsit, ja pel mer fet de tractar-se d'una metàtesi que apareixeria en forma unànime des del temps d'Eiximenis fins avui, en una gran llengua literària i en els parlars del 90 % de tot el domini lingüístic; explicació que ells agreugen amb altres coses inacceptables: Wartburg vol explicar el trasllat de la *r* per la influència del *cardenal* 'príncep de l'Església' (1);³ *AlcM* suposa

**CARDUELARIA* > **cadenera*⁴ començant per quedar-nos a deure tota explicació d'aquest canvi de -l- en *n*.

Ara bé tractant-se d'un moixonet domèstic i molt apreciat per les seves refilades i saltirons, hem de comptar amb la intervenció de la tendresa: recordem el *passer* de la Lèsbia de Catul, els tres *cardueles* que ha mort a la seva amada el gelós Trimalcí, la *cadenera* que no li pot sofrir Jaume Roig. Cal esperar doncs gran acumulació de diminutius i complicades formacions hipocorístiques: *chardonneret*, *cardellino*, cat. *carderola*, *cardairina* > *cardina*. La coincidència de *cardairina* amb *carderola* suposa un comú **CARDARIA*. Doncs, el nostre *cadenera* ha de sortir de **cardenera* per dissimilació: en una combinació així amb tres *rr* (i, per si fos poc, les dues primeres en igual posició sil·làbica) una molt antiga eliminació de la primera era inevitable que es produís tot seguit. El més probable és, doncs, partir de **carderina* en el qual se sumaven els dos antics *cardairina* o *cardelina* i el *CARDARIA* que hem admès.

¹ Ja hem vist que la vocal antiga en els autors valencians i en els antics és *-dern-*. Avui més aviat *-darn-*: *kadarnéra* Pallars, 1932-34, *-garn-* en general en valencià; *AlcM* troba *-darn-* a València i Cullera, *-de-* només a Benassal i Morella; cf. murc. *cabenera* i *cagarnera* a Múrcia (GaSoriano). — ² La forma valenciana *cagarnera* no deixa de ser xocant. Aviat és dit que es deu a la influència de *cagar* (*AlcM*) i no nego en efecte que hi hagi contacte. Però és extraordinari d'una banda que aquesta contaminació hagi tingut un caràcter tan general en tot el Regne: les dades de Giner i March (1935) i *AlcM* (s. v. *cag-*) ens confirmen, en efecte, que és la forma que se sent pertot des de Vinaròs fins a Guardamar; les notes preses després verbalment en enquestes (1961-63) reblen el clau, car en tinc de la Salzedella, Bétera, Quatretonda, sense altra reserva que una lleu metàtesi de la *r* en el Migjorn: *carganera* Relleu, Alfàs; i així escriu a Monòver *Canyis* (p. 104); d'altra banda sorprèn que hagi actuat una contaminació tan grollera en el nom d'un moixó petit i gentil, que sol pendre's en folklore com a símbol de la noia graciosa o garladora. Que no n'hi hagi testimonis antics no seria perquè encara no es digués, sinó perquè s'evitaria en els textos, per tractar-se de l'evocació d'una noció fastigosa; però una extensió tan general incita a sospitar que sigui molt antiga. Potser rebuda ja dels moriscs, que conservessin rastre de la *u* de *CARDUELIS* **karduelneira* > **kaguelneira* > *kagarnéra*. Un altre resultat d'això fóra la forma murciana *cabenera*, i una altra *cardolina* (< *carduelina*) a Bellmunt de Mesquí (Matarranya, 1936). — ³ És ben dubtós que puguem fer gran cas de la variant *cardernal* que llegim en Desclot (*NCl.* II, 31.3) o bé el *cardenal* que assenyala *AlcM* com a vulgar a Menorca i en un ms. de Lull. Si de cas només per tals formes podria escaure de parlar de cardenals ací. Es pot tractar de mers lapsus: trabucaments de llengua o barbaritats momentànies de copista, com sembla decan-